
Л. ЛЕТНЯНЧИН

доцент Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

УДК 342. 815

Обмеження пасивного виборчого права: проблеми конституціоналізації

У статті досліджуються проблеми обмеження в реалізації політичних прав і свобод, допустимості законодавчого обмеження реалізації пасивного виборчого права. Аналізуються правові позиції Конституційного Суду України та практика Європейського суду з прав людини щодо вказаної проблеми у контексті їх можливого впливу на її вирішення. Окрему увагу приділено висвітленню судимості як критерію обмеження права бути обраним. Висновується, що встановлення законом додаткових вимог (критеріїв, обмежень) для суб'єктів владних повноважень є прийнятним (допустимим). Вони спрямовані, зокрема, на формування належного корпусу державних службовців та громадської думки про довіру до влади, а також на підтримку її авторитету та легітимності у суспільстві. Наявність судимості звичайно ж є несумісною із досягненням цих цілей, однак вітчизняне її формулювання і застосування є не виправдано широким, а отже, потребує більшої диференціації залежно від виду і тяжкості злочину.

Ключові слова: політичні права і свободи, активне і пасивне виборче право, обмеження виборчих прав, судимість.

Актуальність теми зумовлена запитом громадянського суспільства на кардинальне оновлення та очищення влади і виникаючою у цьому зв'язку проблемою люстрації та її законодавчого визначення. Первісним поштовхом до активізації розробки проблеми обмеження пасивного виборчого права стала

існуюча конституційна невизначеність у питанні щодо судимості, як встановленої законом підстави обмеження права бути обраним Президентом України, яка набула практичного значення у зв'язку із зверненням Центральної виборчої комісії до Конституційного Суду України (далі – Суд) з поданням

щодо офіційного тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 92, частин другої, шостої статті 103 Конституції України та частини четвертої статті 9 Закону України «Про вибори Президента України» [1].

Дійсно, проголошуючи виборчі права громадян України, зокрема можливість балотуватися на пост Президента України, ст. 103 передбачає лише такі цензи для кандидатів: а) наявність громадянства України; б) досягнення 35-річного віку; в) наявність активного виборчого права, яке, у свою чергу, може бути обмежене лише у разі недієздатності (ч. 2 ст. 70 Конституції); г) проживання на території України протягом десяти останніх перед днем виборів років та д) володіння державною мовою. Інших випадків, що перешкоджають реалізації права виставляти свою кандидатуру на президентських виборах, безпосередньо в Конституції не міститься.

У цьому зв'язку прикметно, що коли конституцієтворець вважав за необхідне обмежити доступ до влади осіб із кримінальним минулим, як це було стосовно кандидатів на парламентських виборах, він спеціально зазначив про це в конституційному тексті. Так, згідно з ч. 3 ст. 76 Основного Закону не може бути обраним до Верховної Ради України громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку. Але ч. 2 ст. 103 Конституції для кандидатів у Президенти інших обмежень пасивного виборчого права, окрім зазначених вище, не містить і сама конструкція ст. 103 їх не допускає. А отже, на пер-

ший погляд, складається враження, що цей перелік має вичерпний характер. Важливо також, що на відміну від низки інших статей Конституції України (наприклад, 34, 35, 36 та ін.), що регулюють права і свободи, ця норма не містить посилань на закон, який міг би встановлювати інші, не перелічені в ч. 2 ст. 103 обмеження пасивного виборчого права з виборів Президента.

Тож з'ясування допустимості законодавчого обмеження пасивного виборчого права та конституційності деяких із критеріїв такого обмеження і складатиме головну мету нашого дослідження.

Статтею 64 Основного Закону України сформульовано один із основоположних принципів конституційного статусу людини і громадянина в Україні та ключовий принцип обмеження основних прав і свобод: **конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (ч. 1).**

Разом з цим у ч. 2 ст. 64 вказано, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Але навіть за наявності цих умов не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені такими статтями Конституції України: ст. 24 (рівність конституційних прав і свобод, рівність перед законом); ст. 25 (неприпустимість позбавлення громадянства, право змінити громадянство); ст. 27 (право на життя); ст. 29 (право на свободу та особисту недоторканність); ст. 40 (право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або

особисто звернутися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, до посадових і службових осіб цих органів); ст. 47 (право на житло); ст. 51 (право на укладення шлюбу); ст. 52 (рівність дітей у шлюбі); ст. 55 (право на захист своїх прав і свобод у судовому порядку); ст. 56 (право на відшкодування збитків, спричинених незаконними рішеннями (діями чи бездіяльністю) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами); ст. 57 (право знати свої права та обов'язки); ст. 58 (недопущення зворотної дії законів, інших нормативно-правових актів у часі, крім випадків, коли вони пом'якшують чи скасовують відповідальність особи); ст. 59 (право на правову допомогу); ст. 60 (право на відмову від виконання явно злочинного розпорядження чи наказу); ст. 61 (неприпустимість двічі притягати особу до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення); ст. 62 (презумпція невинуватості); ст. 63 (право на відмову давати свідчення чи пояснення стосовно себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначене законом).

Вимоги ст. 64 Конституції України слід органічно поєднувати із ст. 22 Основного Закону, відповідно до якої права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Важливо також, що Конституція України не може бути змінена,

якщо зміни передбачають скасування або обмеження прав і свобод людини (ст. 157).

Згідно з Рішенням Суду від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками)¹, скасування конституційних прав і свобод – це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація. *Звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням.* **Зміст** прав і свобод людини – це умови і засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування й розвитку. **Обсяг** прав людини – це кількісні показники відповідних можливостей, які характеризують його множинність, величину, інтенсивність і ступінь прояву та виражені у певних одиницях виміру. **Звуження змісту** прав і свобод означає зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей людини, які відображаються відповідними правами та свободами, тобто **якісних** характеристик права. Сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена (абз. 4 підп. 5.2 п. 5 мотивувальної частини). «Звуження обсягу прав і свобод – це зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх **кількісної** характеристики» (абз. 6 п. 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 р. № 8-рп/2005, справа про розмір пенсій і щомісячного грошового утримання).

¹ Тут і надалі посилання на рішення Конституційного Суду України взяті з офіційного вебсайта в мережі Інтернет: <http://www.ccu.gov.ua>.

Таким чином, конституційні обмеження – це встановлені у конституційних (основних) нормах заходи, що звужують зміст і обсяг наданих особам (визнаних за ними) прав і свобод. Ці обмеження виступають специфічним індикатором, своєрідним лакмусовим папірцем, що дозволяє визначити ступінь (міру) свободи й захищеності особи. Саме комплекс конкретно встановлених у конституції обмежень найбільшою мірою характеризує собою взаємовідносини між державою і людиною.

У Конституції України використано комбінований спосіб закріплення обмежень у реалізації основних прав і свобод громадян [2, с. 7]. Частина перша ст. 64 Основного Закону України містить «генеральну клаузулу» з цього питання: «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України». На перший погляд, таке формулювання виключає можливість навіть законодавчого обмеження основних прав і свобод. Проте звернення до інших статей Конституції приводить до іншого висновку: статті, в яких проголошено відповідні права і свободи, містять застереження щодо закону. При цьому згадані застереження мають як абстрактний (ч. 4 ст. 44, ч. 3 ст. 47), так і конкретний (частини 2–5 ст. 29, частини 2–4 ст. 37, ч. 2 ст. 39, частини 5–6 ст. 41) характер. Крім того, ч. 2 ст. 64 містить застереження щодо правового стану: «В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень».

Отже, ст. 64 допускає обмеження в реалізації прав і свобод людини і громадянина, однак такі обмеження мають бути передбачені самою Конституцією України¹. Безсумнівно, виборчі права становлять основу політичних прав і свобод та правового статусу громадянина в цілому. Саме через вільні періодичні вибори реалізується ідея демократії, принцип народовладдя і легітиміація органів державної влади і місцевого самоврядування (ст. 5, розд. III Конституції України). З огляду на таку особливу важливість виборчих прав для засад конституційного ладу взагалі будь-яка можливість їх обмеження має бути обумовлена виключно на конституційному рівні і мати переконливу і прозору підставу, про що, зокрема, йдеться у ст. 64. «Переконання у тому, що доступ до політичних постів і посад повинен бути відкритим для всіх достойних, незалежно від походження і статусу, є сьогодні традиційним» [3, с. 210]

Слід відмітити, що виборчі права (ст. 38, ч. 2 ст. 76, ч. 2 ст. 103 Конституції України) належать до категорії позитивних прав громадянина, що не є абсолютними, а отже, можуть бути обмежені. З приводу цього Суд у Рішенні від 29 січня 2008 р. № 2-рп/2008 (справа про звільнення народних депутатів України з інших посад у разі суміщення) зазначив, що «право брати участь в управлінні державними справами (стаття 38 Конституції України) **встановлено державою** (виділення наше. – *Л. Л.*), воно

¹ Як зазначив Суд у п. 4 резолютивної частини Рішення від 30 жовтня 1997 р. № 5-зп/1997 (справа К. Г. Устименка), «винятки з конституційних норм встановлюються самою Конституцією, а не іншими нормативними актами».

існує за умови функціонування держави і може бути реалізоване у різних формах, зокрема обирати і бути обраним до органів державної влади» (підп. б.1.1 п. 6 мотивувальної частини). Такий підхід відображений в універсальних та регіональних міжнародно-правових актах з прав людини, відтворений він і в конституційному законодавстві усіх країн світу, де використовується така форма безпосередньої демократії, як вибори. Інша річ, що, як випливає зі змісту ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р., ці обмеження мають бути обґрунтованими і не мати дискримінаційного характеру.

Чинне виборче законодавство України передбачає три види обмежень виборчих прав громадян: 1) виборчі цензи (у т. ч. осілості, законослухняності та лінгвістичний) – спеціальні умови, яким мають відповідати особи, аби за ними були визнані активне чи пасивне виборче право; 2) анулюючі обмеження (у т. ч. вимоги щодо несумісності та невиборності) – виключення з пасивного виборчого права, розраховані на приватні ситуації, пов'язані з особливим статусом особи; 3) лімітні обмеження (у т. ч. обмеження щодо можливості бути певним суб'єктом виборчого процесу, щодо проведення окремих заходів та участі в них, а також додаткові кваліфікації) – не торкаються кола учасників виборчого процесу, але регулюють обсяг їхніх дій [2, с. 14].

Щодо *активного виборчого права* (тобто права обирати), то єдиний орган конституційної юрисдикції свого часу висловився досить категорично. Так, рішенням Суду від 26 лютого 1998 р. № 1-рп/98 (справа про вибори народних

депутатів України) положення Закону «Про вибори народних депутатів України» – «здійснення виборчого права зупиняється для осіб, які за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі, на час перебування в цих місцях», було визнано неконституційним, через встановлення додаткових, окрім передбачених ст. 71 Конституції України (визнання особи недієздатною), підстав обмеження виборчих прав.

У питанні ж обмеження здійснення *пасивного виборчого права* (права бути обраним) позиція Суду є іншою, тобто такою, що допускає законодавчі обмеження, які водночас мають підпорядковуватися чітким критеріям. Так, відповідно до Рішення Суду від 19 жовтня 2009 р. № 26-рп/2009 (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України) «право бути обраним на виборах Президента України полягає в можливості громадянина України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою (частина друга статті 103 Основного Закону України), бути обраним на виборах Президента України.

За пунктом 20 частини першої статті 92 Конституції України організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України» (абзаци 7, 8 п. 3 мотивувальної частини).

І найголовніше: «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша ст. 64 Основного Закону

України). Конституційний Суд України наголошує, **що встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним»** – (виділення наше. – Л. Л.) (абз. 6 підп. 3.3 п. 3 мотивувальної частини), що цілком відповідає європейській практиці формулювання обмежень реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Слід наголосити на тому, що єдиний орган конституційної юрисдикції неодноразово вказував на допустимість і конституційність законодавчого обмеження здійснення основних прав і свобод людини і громадянина, для окремих категорій, зокрема, для суб'єктів владних повноважень (у більш широкому сенсі для публічних осіб). Так, вирішуючи питання щодо конфіденційності інформації про особу, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї, Суд виходить із такого, що належність інформації про фізичну особу до конфіденційної визначається в кожному конкретному випадку. Перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, **а й додаткові правові обтяження**. Публічний характер як самих органів – суб'єктів владних повноважень, так і їх посадових осіб **вимагає оприлюднення певної інформації для формування громадської думки про довіру до влади та підтримку її авторитету в суспільстві**.

Парламентська Асамблея Ради Європи у своїй Резолюції від 25 грудня 2008 р. № 1165 (1998) (далі – Резолюція № 1165) вказала, що **публічні особи повинні усвідомлювати, що особливий статус, який вони мають у суспільстві, автоматично збільшує рівень тиску на приватність їхнього життя (пункт 6)»** (абзаци 1, 2 підп. 3.3 п. 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 р. № 2-рп/2012 (у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України)).

При цьому в названій Резолюції зазначається, що публічними фігурами є особи, які обіймають державні посади і (або) користуються державними ресурсами, а також усі ті, хто відіграє певну роль у суспільному житті (у галузі політики, економіки, мистецтва, соціальної сфері, спорті чи в будь-якій іншій сфері).

У Рішенні Суду від 6 жовтня 2010 р. № 21-рп/2010 (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів) зазначається, що «статтею 9 Закону № 1506 передбачено, що стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, проводиться спеціальна перевірка, зокрема відомостей, поданих особисто. Спеціальній перевірці підлягають відомості стосовно особи, яка претендує на посаду, про притягнення її до кримінальної відповідальності та відповідальності за корупційні правопору-

шення, достовірність інформації про доходи, їх джерела та зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном, наявність у неї корпоративних прав, а також дані про стан здоров'я, освіту, науковий ступінь, вчене звання, підвищення кваліфікації.

Надання інформації стосовно доходів та зобов'язань фінансового характеру особами, що претендують на зайняття відповідних посад або займають їх, передбачене ст. 13 Закону України «Про державну службу», ст. 13 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування». Обмеження, пов'язані з необхідністю фінансового контролю для цієї категорії осіб, сприяють виявленню корупційних правопорушень, тому є важливими у доборі кадрів та захисті економіки держави.

Встановлені законодавством процедури, **що забезпечують формування належного корпусу осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування**, враховують конституційні положення щодо обов'язків кожного перед суспільством і права кожної людини на вільний розвиток своєї особистості, закріплені у ст. 23 Конституції України, і не порушують конституційну норму, яка передбачає можливість збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу за її згодою у випадках, визначених законом (частина друга ст. 32 Конституції України) (абзаци 1, 2, 3 підп. 4.1 п. 4 мотивувальної частини).

Європейські норми про підстави і межі обмеження в реалізації правами людини містяться у п. 2 ст. 8, статтях 9,

10, 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також у пп. 3 і 4 ст. 2 Протоколу № 4 до цієї Конвенції. Обґрунтуванням для запровадження обмежень служать подібні вимоги Конвенції, що містяться у перелічених статтях: обмеження має бути «передбачене законом і необхідне в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки та громадського порядку, економічного добробуту країни, з метою попередження безпорядків чи злочинів, для охорони здоров'я чи моральності або захисту прав і свобод інших осіб» (ст. 8 Конвенції). Європейський суд з прав людини для перевірки обґрунтованості накладення державами – членами Ради Європи обмежень на здійснення передбачених Конвенцією 1950 р. та протоколом до неї застосовує «трискладовий тест». Обмеження повинні:

- 1) бути необхідними в демократичному суспільстві;
- 2) передбачатися законом;
- 3) відповідати цілям, заради досягнення яких вони запроваджені (принцип пропорційності).

Як зазначається у Рішенні Суду від 12 червня 2007 р. (справа про утворення політичних партій), «Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що обмеження прав і свобод людини і громадянина визнаються допустимими, якщо вони здійснені згідно з чинним законодавством і **відповідають правилу «збереження основного змісту прав і свобод»** (Рішення від 20 травня 1999 р. у справі «Реквенї проти Угорщини», Рішення Великої палати від 13 лютого 2003 р. у справі «Партія добробуту та інші проти Туреччини»)).»

Передбачене Законом України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. № 474-XIV (в редакції Закону України від 18 березня 2004 р. № 1630-IV) обмеження права бути висунутим кандидатом на пост Президента України для громадян, які мають судимість за вчинення умисного злочину, якщо така судимість не погашена або не знята у встановленому законом порядку, в цілому відповідає критерію необхідності в демократичному суспільстві, оскільки спрямоване саме на захист демократичного суспільства від шкоди криміналізованої влади (подібні форми захисту конституційних цінностей у науці дістали назву «доктрини озброєної демократії» [4, с. 118]), що підриває авторитет влади та послаблює довіру до неї, особливо з огляду на високий статус Президента України в державі і суспільстві.

Разом з цим у конституційному поданні Центральна виборча комісія слушно посилається на спільний висновок Венеціанської комісії й Бюро з демократичних інститутів та прав людини Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ/БДПЛ) від 23 жовтня 2009 р. № 546/2009 щодо Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів з питань виборів Президента України», прийнятого Верховною Радою України 24 липня 2009 р., де було зазначено, що «статті 9.4 та 56.5 включають обмеження щодо кандидатів на основі кримінального засудження за будь-який навмисний злочин. Таке обмеження є занадто широким, оскільки обмежує виборче право на основі будь-якого засудження, незалежно від природи і тяжкості

злочину. Хоча виборчі права і можуть обмежуватися на основі кримінального засудження, такі обмеження мають загалом застосовуватися лише у випадках тяжких злочинів» (пункт 14)». У даному випадку наголошується на необхідності додержання принципу пропорційності. Як відомо, принцип пропорційності (домірності) запроваджуваних обмежень, включає три аспекти: а) відповідність між запроваджуваними обмеженнями і метою, котрої планується досягти; б) оптимальність, тобто досягнення максимального результату за мінімальної шкоди правам і свободам; в) пропорційність у вузькому значенні слова – як заборону надмірних обмежень. Умовою додержання домірності (в широкому розумінні) виступає встановлення співвідношення між обмежуючим основне право засобом і метою, що переслідує суспільні інтереси. Також він включає: 1) придатність, що означає перевірку принципової можливості досягнення засобом бажаної мети; 2) мінімальність, що передбачає наявність і вибір альтернативних засобів, що є менш обтяжливими для основних прав; 3) збалансованість (співмірність у вузькому сенсі), спрямовану на зважування конфліктуючих індивідуальних і суспільних цінностей за їх важливістю і значенням у конституційній системі.

На думку Європейського суду з прав людини, співрозмірність обмеження пасивного виборчого права засуджених забезпечується його диференціацією (залежно від характеру і категорії злочину та призначеного покарання) і, що особливо важливо, індивідуальним (неавто-

матичним) застосуванням, тобто з урахуванням обставин конкретної справи та особи засудженого; автоматичне ж і недиференційоване позбавлення виборчих прав групи осіб незалежно від строку покарання, характеру або тяжкості вчиненого правопорушення та особистих обставин несумісне зі статтею 3 Протоколу № 1 до Конвенції (постанова від 6 жовтня 2005 р. у справі «Херст (Hirst) проти Сполученого Королівства» (№2), пункт 82; від 8 квітня 2010 р. у справі «Фродль (Frodل) проти Австрії», пункт 26; від 22 травня 2012 р. у справі «Скоппола (Scoppola) проти Італії» (№3), пп. 96, 99, 102 і 106).

Цікаво також, що 2010 р. Конституційна Рада Франції визнала неконституційною ст. L7 Виборчого кодексу Франції, яка позбавляла громадян активного і пасивного виборчого права у разі скоєння ними низки злочинів (проти порядку управління, державної влади та інтересів державної служби та ін.)¹. У мотивувальній частині свого рішення Конституційна Рада вказала, що автоматичне позбавлення виборчих прав осіб, засуджених за вказані злочини, суперечить принципу доцільності та індивідуалізації покарання, принаймні у тому вигляді, в якому він впливає із ст. 8 Декларації прав людини

¹ Показово, що навіть раніше ці обмеження обумовлювалися виключно режимом відбування позбавлення волі, який сам по собі перешкоджає свободі волевиявлення і реалізації права виставляти свою кандидатуру на виборах. При цьому не могли бути обмежені у виборчих правах ні особи, які перебували під вартою до набуття законної сили вироком, ні засуджені до інших покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, тобто обмеження виборчого права не пов'язувались із докором у вчиненні кримінального злочину, а лише з режимом відбування позбавлення волі.

і громадянина 1789 р. За логікою Конституційної Ради, таке обмеження пасивного виборчого права повинне бути прямо визначено у вироку суду, із урахуванням усіх обставин у кожній конкретній справі. Таким чином, можна зробити висновок, що у сьогоднішній Франції наявність судимості навіть за скоєння тяжкого або особливо тяжкого злочину вже не тягне за собою наслідку у вигляді автоматичного позбавлення пасивного виборчого права. Останнє завжди повинно бути передбачено у вироку суду. Інша річ, що будь-яка сучасна демократична система будується на своєрідній презумпції, згідно з якою наявність судимості, за «загальною думкою», робить кандидата таким, що не гідний займати посаду глави держави.

У Російській Федерації, для прикладу, підставою обмеження пасивного виборчого права є факт засудження особи до позбавлення волі за скоєння тяжких або особливо тяжких злочинів, а також наявність не погашеної або не знятої судимості за вчинення злочину екстремістського спрямування [5, с. 63]. Прикметно, що Конституційний Суд Російської Федерації визнав неконституційним підп. «а» п. 3.2 ст. 4 Федерального закону «Про основні гарантії виборчих прав і права на участь у референдумі громадян Російської Федерації», в тій частині, в якій ним встановлено безстрокове і недиференційоване обмеження пасивного виборчого права щодо громадян Російської Федерації, засуджених до позбавлення волі за скоєння тяжких і (або) особливо тяжких злочинів (ч. 2 п. 1 резолютивної частини) [6].

Таким чином, встановлення законом додаткових вимог (критеріїв, обмежень) для суб'єктів владних повноважень є прийнятним (допустимим). Вони спрямовані, зокрема, на формування належного корпусу державних службовців та громадської думки про довіру до влади, а також на підтримку її авторитету та легітимності у суспіль-

стві. Наявність судимості звичайно ж є несумісною із досягненням цих цілей, однак вітчизняне її формулювання і застосування є невиправдано широким, а отже, потребує більшої диференціації залежно від виду і тяжкості злочину. Втім означена проблема є предметом самостійних і перспективних наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Конституційне подання щодо офіційного тлумачення положень пункту 20 частини першої статті 92, частин другої, шостої статті 103 Конституції України та частини четвертої статті 9 Закону України «Про вибори Президента України» [Електронний ресурс] : затв. постановою Центр. виборч. комісії від 9 січня 2014 р. №6. – Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/acts/ShowCard?id=35395&what=0>.
2. Стрекалов А. Є. Обмеження основних прав та свобод людини і громадянина як інститут конституційного права України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Стрекалов Андрій Євгенович ; Харк. нац. ун-т внутр. справ МВС України. – Х. : [б. в.], 2010. – 20 с.
3. Речицкий В. Политический предмет конституции / В. Речицкий. – Киев : Дух и Литера, 2012. – 728 с.
4. Джагарян А. Основания и пределы воинствующей демократии в свете ограничения избираемости лиц с криминальным прошлым. Комментарий к Постановлению Конституционного Суда РФ от 10 октября 2013 года №20-П / А. Джагарян // Сравнит. конституц. обозрение. – 2013. – №6 (97). – С. 113–125.
5. Турищева Н. Ю. Судимость как основание ограничения пассивного избирательного права / Н. Турищева // Государство и право. – 2013. – №10. — С. 63–71.
6. Постановление Конституционного Суда Российской Федерации от 10 октября 2013 г. №20-П по делу о проверке конституционности подпункта «а» пункта 3.2 статьи 4 Федерального закона «Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации», части первой статьи 10 и части шестой статьи 86 Уголовного кодекса Российской Федерации в связи с жалобами граждан Г. Б. Егорова, А. Л. Казакова, И. Ю. Кравцова, А. А. Куприянова, А. С. Латыпова и В. Ю. Синькова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_153235/

Стаття надійшла до редколегії 15.09.2014

Летнянчин Л. Ограничение пассивного избирательного права: проблемы конституционализации

В статье исследуются проблемы ограничения реализации политических прав и свобод, допустимости законодательного ограничения реализации пассивного избирательного права. Анализируются правовые позиции Конституционного Суда Украины и практика Европейского суда по правам человека в контексте их возможного влияния на решение этой проблемы. Отдельное внимание уделено освещению судимости как критерия ограничения права быть избранным. Автор приходит к выводу, что определение законом дополнительных требований (критериев, ограничений) для субъектов властных полномочий является допустимым. Они направлены, в частности, на формирование надлежащего корпуса государственных служащих и общественного мнения о доверии к власти, а также

на поддержание ее авторитета и легитимности в обществе. Наличие судимости, вне всякого сомнения, несовместимо с достижением этих целей, однако отечественное ее определение и применение являются неоправданно широкими, поэтому требуют большей дифференциации в зависимости от вида и тяжести преступления.

Ключевые слова: политические права и свободы, активное и пассивное избирательное право, ограничение избирательных прав, судимость.

Letnyanchin L. Restriction of Passive Suffrage: the Problems of Constitutionality

Actuality of the theme pays attention on the problem of lustration in today's government. This problem appears due to the requirement of civil society to have radically updated and purified government. The activation of this problem caused because of the constitutional uncertainty in sphere of criminal record. The Law fixed the fact that criminal record is a reason of restriction the right to be elected in general elections of the President of Ukraine. This reason becomes practically important in connection with appeal which Central election commission made to the Constitutional Court of Ukraine. The question of this appeal were official interpreting of the state of article 92, part 1, clause 20, article 103 part 2 and 6 of the Constitution of Ukraine and also article 9, part 2 of the Law «Election of the President of Ukraine».

The article shows us the problems of restriction in realization political rights and freedoms, the limits of legislative restrictions in realization passive suffrage. Also, there we analyze the legal position of the Constitutional Court of Ukraine and the practice of the European Court of human rights in the context of their possible influence on solving this problem. Special attention is paid to criminal record as a criterion for restricting the right to be elected. To sum up, we want to say that establishing additional requirements by Law for the subjects of government is acceptable. They are directed on formation the proper corps of governmental service and public opinion about the credibility of the government and also on its authority and legitimacy in society. Having a criminal record is not compatible with the achievement of these objectives but its domestic formulation and application are unnecessarily wide. That is why it needs greater differentiation depending of the kind and gravity of the crime.

Keywords: political rights and freedoms, passive and active suffrage, restriction of election rights, criminal record.